

Portret van Cornelis Briel (1619 - 1657)

David Bailly (Leiden 1584 -1657 Leiden)

Historisch Museum Den Briel
Brielle

1643. Olieverf op paneel, 71,3 x 59,8 cm
Gedateerd, linksboven: A[nno] 1643
Herkomst: kunsthandel Charles Roelofsz, Amsterdam

Het is om meerdere redenen verheugend dat het Historisch Museum Den Briel, mede met steun van de Vereniging Rembrandt, David Bailly's *Portret van Cornelis Briel* heeft kunnen verwerven. Het is het eerste portret van een Brielse regent uit de 17de eeuw in de collectie van het museum. Bovendien zijn er uit deze voor Brielle zo belangrijke periode maar weinig portretten bekend van personen wier leven zo goed is gedocumenteerd. Het schilderij werpt niet alleen een fraai licht op de geschiedenis van Brielle, maar is ook een aankoop van nationaal belang.

DAVID BAILLY

Van de Leidse kunstenaar David Bailly (1584-1657) bevindt zich slechts een klein aantal schilderijen in Nederlandse openbare collecties. Zijn magnum opus, *Vanitas-stillevens met zelfportret* uit 1651, werd in 1966 door het Stedelijk Museum De Lakenhal in Leiden aangekocht. Voorts bevinden zich nog drie aan hem toegeschreven portretten in het Rijksmuseum en één in het Stedelijk Museum Alkmaar: deze schilderijen kunnen wat kwaliteit betreft echter niet de vergelijking met het Leidse stilleven en de recente Brielse aanwinst doorstaan. Die laatste is het meest geslaagde voorbeeld dat wij kennen van een portret dat Bailly in opdracht maakte.

Bailly, een zoon van Vlaamse immigranten, onderging in zijn jeugd te Leiden de invloed van Jacques de Gheyn II (1565-1629). Later ging hij in de leer bij de Leidse schilder en arts Adriaen Verburgh (geboorte- en sterfdatum onbekend), en bij de Amsterdamse portretschilder Cornelis van der Voort (ca.1576-1624). In de periode van 1608 tot 1613 reisde hij via Duitsland en Oostenrijk naar Italië, waar hij onder andere in Rome en Venetië verbleef. Tijdens zijn terugreis voerde hij enkele opdrachten uit voor leden van de Duitse adel, om zich daarna als kunstenaar in Leiden te vestigen.

Bailly specialiseerde zich in zowel stillevens als portretten. Het aantal stillevens dat aan hem kan worden toegeschreven, is echter gering; hij stond in de eerste plaats bekend als portretschilder.¹ Hij genoot een goede reputatie, zoals blijkt uit een indrukwekkende reeks van opdrachtgevers.² Gerenommeerde hoogleraren aan de Leidse universiteit, zoals Vossius en Barlaeus, maar ook studenten, patriciërs en collega-kunstenaars lieten zich door hem vereeuwigen. Ook uit andere zaken blijkt dat hij een belangrijke positie innam in de Leidse schilders-gemeenschap. Zo was hij in 1648 nauw betrokken bij de heroprichting van het plaatselijke St. Lucasgilde, waarvan hij in datzelfde jaar hoofdman werd.

CORNELIS BRIEL

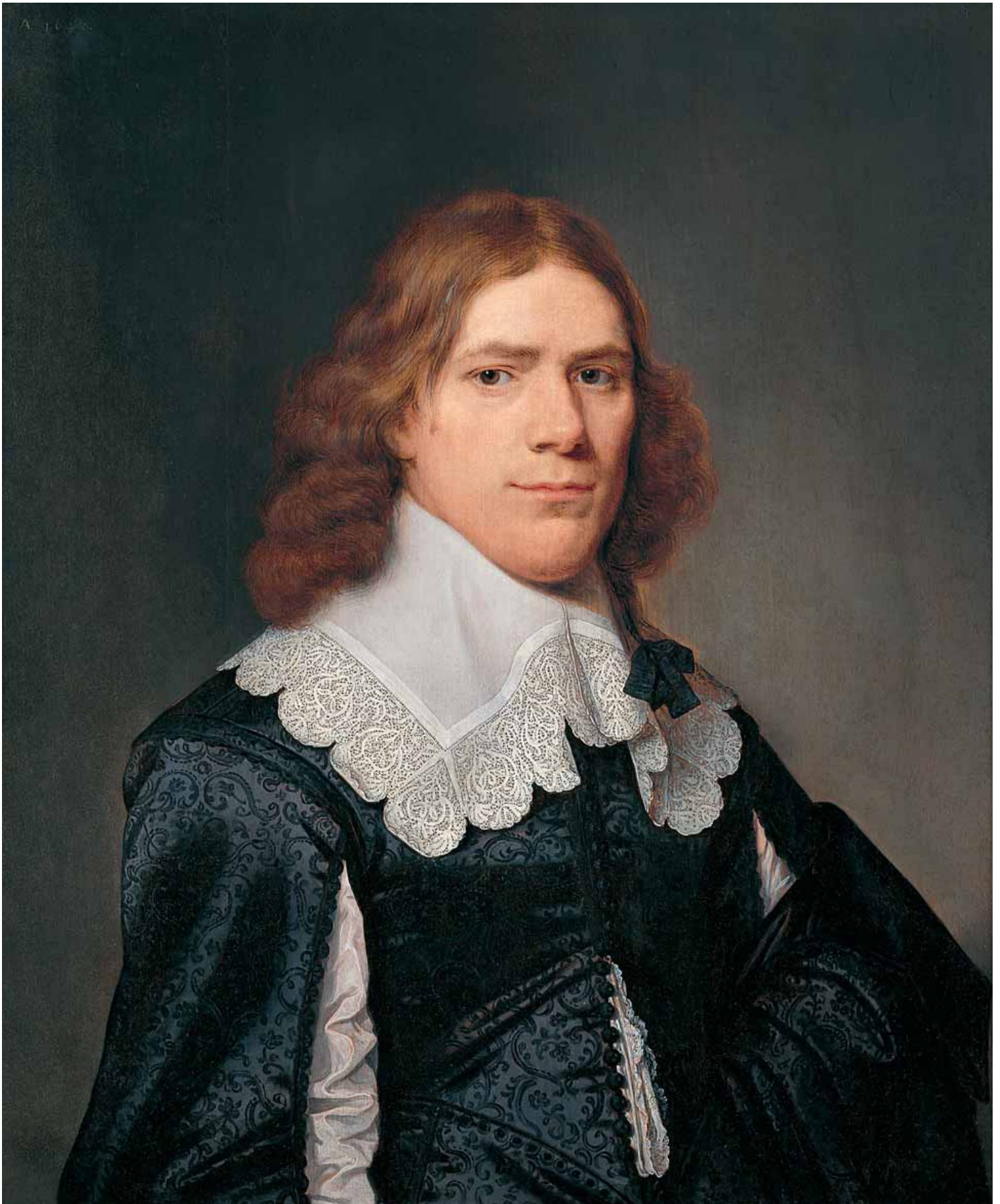
De geportretteerde, Cornelis Briel (1619-1657), stamde uit een Brielse regentenfamilie. Zijn grootvader en vader, Cornelis senior, waren beiden jarenlang schepenen van de stad en van tijd tot tijd burgemeester. In het jaar dat Cornelis werd geboren, was zijn vader penningmeester van het college van de Groote Visserij en rentmeester van de domeinen van Voorne. In de Groote Visserij waren alle belangrijke vissersteden van Holland vertegenwoordigd. Voor Brielle was een goede stem in dit college van groot belang. Cornelis senior was in 1614 in Delft getrouwd met Cecilia van Beresteyn (1589-1661), zijn tweede vrouw. Zij kregen zeven kinderen, maar drie stierven vóór hun zevende levensjaar. Cornelis was de enige jongen die opgroeide tot volwassen man. In 1625 overleed zijn vader. Cecilia van Beresteyn hertrouwde met mr. Pieter de Witt, heer van Burght, en het gezin verhuisde naar Zierikzee.

Cornelis ging, zoals voor een welgestelde jongeman uit Brielle niet ongebruikelijk was, aan de Leidse universiteit studeren. Getuige een document in het Gemeentearchief te Leiden schreef hij zich daar op 26 maart 1640 in aan de rechtenfaculteit. Over zijn verdere reilen en zeilen in de universiteitsstad is helaas niets bekend. Het is in ieder geval in die periode dat hij Bailly moet hebben ontmoet, en zijn portret tot stand is gekomen. In 1643, toen Cornelis voor hem poseerde, was de schilder al 59 jaar oud.

Het schilderij toont de geportretteerde in zwarte kledij, met een groot split in de mouwen van de buis en een ruime, platte kraag. Opvallend zijn de wilskrachtige kin, naast de ietwat brutale oogopslag, en het lange rossige haar met *lovelock*, een haarstreng voorzien van een sierlijke strik. Deze werd door ongehuwde mannen gedragen ten teken van hun vrijgezellenstaat. Het is een opmerkelijk detail dat maar zelden voorkomt in 17de-eeuwse Nederlandse portretten. Wel zien we de *lovelock* met enige regelmaat in portretten door Engelse schilders.

Het lijkt aannemelijk dat Cornelis Briel door de goede reputatie van Bailly werd aangetrokken tot het laten vervaardigen van zijn portret. Er kan echter nog een andere reden zijn geweest. Het portret in het Stedelijk Museum Alkmaar laat eveneens een Leidse student zien: Dirck van Egmond van de Nijenburg (1614-1663), die zich op 25 februari 1634 inschreef aan zowel de rechten- als de filosofiefaculteit. Het portret van Cornelis Briel vertoont, vooral in details van de kleding, een aantal opvallende overeenkomsten met dit schilderij. Van Egmond was enkele jaren ouder dan Briel: mogelijk kenden de twee elkaar en atendeerde Van Egmond zijn jongere studiegenoot op Bailly.

De aankoop werd mogelijk gemaakt dankzij steun van: de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting, de Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel, de Stichting Geuzenstad, Lyondell Chemie bv, Huntsman Holland bv, Shell Raffinaderij Nederland bv, Buijntink & Moerland Notarissen, Pont Meyer bv en de gemeente Brielle.

CARRIERE

Aanleiding voor de opdracht was misschien het huwelijk van Cornelis' zuster Magdalena (1617-1685) met Jacob de Jonge van Ellemeet (?-1650), dat in 1643 plaatsvond. Het huwelijk werd voltrokken in Den Haag en Cornelis was er waarschijnlijk bij aanwezig. De Jonge van Ellemeet was lid van de vroedschap van Brielle, stadspensionaris en curator van de Latijnse School. Hij bezat veel onroerend goed op Voorne en Goeree-Overflakkee. Cornelis keerde in 1649 terug in Brielle. Een jaar later overleed De Jonge, waarna Cornelis hem opvolgde als lid van de vroedschap en als curator van de Latijnse School. Omdat hij ook optrad als belangenbehartiger voor zijn zus bij de afwikkeling van de nalatenschap, is het waarschijnlijk dat hij nauwe banden met zijn zus en zwager onderhield.³

De benoeming als opvolger van De Jonge in de vroedschap ging echter niet zonder slag of stoot. De burgemeester weigerde zijn benoeming tot schep en te bekrachtigen en hem de eed af te laten nemen door de baljuw. Een meerderheid van de leden van de vroedschap zette echter door en ontbood zelf de baljuw. De reden voor de weerstand tegen Cornelis is niet bekend. Het ging hem in de jaren tussen 1650 en 1654 in ieder geval financieel en bestuurlijk voor de wind. Hij kocht bedrijfspanden en grond op binnen de stad Brielle en bezat land en mogelijk een woon- of buitenhuis in de polder Hoog en Laag Strype.⁴ In 1654 volgde zijn benoeming tot baljuw van Voorne. Omdat deze functie onverenigbaar was met die van schep en, legde hij zijn functie in het stadsbestuur neer. De baljuw was een van de machtigste mannen op het eiland, aangezien hij de uitvoerende macht buiten Brielle grotendeels in handen had. Bovendien werd Cornelis ook aangesteld als *directeur opter Mase*.⁵ Blijkbaar is het Cornelis goed gelukt om de oorspronkelijke weerstand tegen hem te overwinnen. Hij overleed echter al in 1657, slechts 38 jaar oud, vrouw- en kinderloos. Medici die het portret van Bailly hebben bekeken, kwamen recent tot het vermoeden dat hij mogelijk leed aan acromegalie, ofwel 'reuzengroei'. Dit is echter niet met zekerheid vast te stellen omdat verdere gegevens over zijn uiterlijk, gezondheid en doodsoorzaak ontbreken. Wel weten wij dat hij vrouw- en kinderloos is gebleven. ♦

Mark van Hattem en Carlo van Oosterhout

Portret van Dirck van Egmond van de Nijenburg (1614-1663)

David Bailly

Ca. 1640. Olieverf op paneel, 71,9 x 60,5 cm

STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR (in bruikleen van de Stichting Van Foreest en Van Egmond van de Nijenburgh, Heiloo)

Noten

1. Jan Orlers' *Beschrijvinge der Stad Leyden* (1641), dat behalve een geschiedenis van de stad ook een lofzang op een zevental schilders bevat, onder wie Bailly, zegt bijvoorbeeld niets over Bailly's activiteiten als stilleven-schilder.
2. Josua Bruyn, 'David Bailly' in:
3. Informatie ontleend aan het Streekarchief Voorne-Putten, resoluties magistraat en notarieel archief.
4. Streekarchief Voorne-Putten, 24 Manuscript, 18-7-1654: Veldboek Rockanje.
5. Het is nog onvoldoende bekend

Oud Holland 66 (1951), pp. 148-164 en 212-227

wat deze positie precies inhield. Er zijn weliswaar aktes getekend door de *directeur opter Mase*, maar die houden met vele zaken verband. Vermoedelijk was de *directeur opter Mase* verantwoordelijk voor het loodswezen en de postbezorging op de Maas, namens een verband van steden met in elk geval Brielle, Rotterdam en Dordrecht.